

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

факультет іноземних мов

кафедра германської і слов'янської філології
та зарубіжної літератури

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: **Фонетичні характеристики голосних і приголосних
у сучасній німецькій сценічній вимові**

здобувача ступеня вищої освіти магістр
галузі знань 0203 Гуманітарні науки
спеціальності 8.02030302 Мова і література (німецька)*
Ковальської Еліни Олександрівни

науковий керівник

Сольська Тетяна Миколаївна

кандидат філологічних наук, старший викладач

Вінниця – 2016

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ І ТЕОРЕТИКО–МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ФОНЕТИЧНОЇ СИСТЕМИ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ.....	8
1.1. Система голосних сучасної німецької мови.....	8
1.2. Система приголосних сучасної німецької мови.....	12
1.3. Сценічне мовлення як один із видів підготовленого мовлення.....	18
1.4. Історичні засади кодифікації німецької вимовної норми.....	22
1.5. Методика проведення експериментально–фонетичного дослідження.....	32
Висновки до розділу 1.....	34
РОЗДІЛ ІІ ФОНЕТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ГОЛОСНИХ СУЧАСНОГО НІМЕЦЬКОГО СЦЕНІЧНОГО МОВЛЕННЯ.....	36
2.1 Фонетичні характеристики голосних за результатами слухового аналізу.....	36
2.1 Спектральні характеристики голосних.....	37
2.1.1 Еталонні акустичні характеристики голосних.....	37
2.2.2 Модифікація голосних [a:] – [a] у підготовленому мовленні сучасних німецьких театралів.....	39
2.2.3 Модифікація голосних [ε:], [e:], [ε] у підготовленому мовленні сучасних німецьких театралів.....	41
2.2.4 Модифікація голосних перед алофонами фонему /r/.....	42
Висновки до розділу 2.....	45
РОЗДІЛ ІІІ ФОНЕТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРИГОЛОСНИХ СУЧАСНОГО НІМЕЦЬКОГО СЦЕНІЧНОГО МОВЛЕННЯ.....	47
3.1. Реалізація щільної фонему /r/ у сучасному німецькому сценічному мовленні	47
3.2. Реалізація глухих напружених зімкнених фонем /p/, /t/, /k/ у сучасному німецькому сценічному мовленні.....	50

3.3. Реалізація дзвінких ненапружених зімкнених /b/, /d/, /g/ у сучасному німецькому сценічному мовленні.....	53
Висновки до розділу 3.....	57
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	59
РЕЗЮМЕ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64
ДОДАТКИ.....	70

ВСТУП

Важливу роль у формуванні німецької вимовної норми відіграв театр, оскільки саме сценічна вимова історично лягла в основу кодифікації німецької вимовної норми.

Дослідниками Т. Зібсом, В. Вістором, Е. Зиверсом, К. Луіком були сформульовані певні рекомендації для акторів, які тривалий час регламентували їхнє сценічне мовлення.

У 1898р. вийшла у світ книга Теодора Зібса «Німецька сценічна вимова», яка протягом багатьох років була підручником та методичним посібником для акторів і людей, які намагалися опанувати «високий стиль» німецької мови.

Наразі фактично відсутні дослідження німецької сценічної вимови на сучасному синхронному зрізі, тому важливо розглянути, чи орієнтується вимова театралів на запропоновані у XIX ст. приписи або ж навпаки зближується з реальною мовленнєвою практикою, що відображає певні тенденції та зміни у фонологічній системі сучасної німецької мови.

Мова – це явище, що історично змінюється. Кодифікована норма відстає від реальної, що вказує на потребу у дослідженні фонетичних характеристик сучасної вимови.

Актуальність дипломної роботи зумовлюється потребою виявити фонетичні характеристики голосних і приголосних фонем німецької мови та визначити діапазон алофонічної варіативності голосних і приголосних фонем у мовленні сучасних німецьких театралів.

Мета дипломної роботи – розкрити реальну вимовну норму в мовленні сучасних німецьких театралів, що дозволить виявити основні тенденції розвитку голосних і приголосних фонем німецької мови.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- обґрунтувати теоретичні засади дослідження німецької вимовної норми;

- дослідити артикуляційні характеристики голосних і приголосних у сучасному сценічному мовленні;
- встановити відповідність сучасної німецької сценічної вимови до запропонованих у 1898 р. Теодором Зібсом правил сценічного мовлення.

Об’єктом дослідження є підготовлене мовлення сучасних театралів Німеччини.

Предмет експериментально–фонетичного дослідження становлять фонетичні характеристики голосних і приголосних фонем у підготовленому мовленні німецьких театралів.

Методи дослідження визначаються специфікою матеріалу, а також цілями і завданнями його вивчення. Вирішення поставлених завдань здійснювалося в роботі за допомогою класичного аналітико–описового методу (прийом узагальнення); методу зіставного аналізу, що сприяв виявленню змін, які відбулися у фонетичній системі німецької мови. Отримання експериментальних даних базується на використанні спеціальних експериментально–фонетичних методів (звукозапис, аудитивний, комп’ютерно–осцилографічний і спектральний види аналізу), а їх опрацювання здійснено за допомогою кількісного аналізу.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що в дипломній роботі вперше встановлено фонетичні характеристики голосних і приголосних у мовленні німецьких театралів, які дозволяють розкрити фонетичну сутність сучасного німецького сценічного мовлення як одного з видів підготовленого мовлення. Специфіку аналізованого мовлення театралів складають такі модифікаційні процеси: наближення за тембром голосних низького підняття [a:]– [a], уподібнення довгого широкого ненапруженого голосного [ɛ:] за якістю до довгого вузького [e:], що свідчить про злиття двох самостійних фонем /ɛ:/ та /e:/ в одну фонему /e:/, а також набуття довгими голосними дифтонгоїдного характеру перед вокалізованим [v]. Значущими

також є і модифікаційні процеси приголосних у сучасному німецькому сценічному мовленні, а саме: втрата аспірації глухих зімкнених, оглушення алофонів дзвінких зімкнених, вокалізація увулярної щілинної фонемі /r/ у поствокальній позиції, що вказує на нестабільність вияву диференційних ознак приголосних «участь голосу» та «спосіб артикуляції».

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що отримані результати поглиблюють відомості про сучасну німецьку сценічну вимову. У роботі узагальнені та визначені модифікаційні процеси голосних і приголосних фонем сценічного мовлення, що сприяє всебічному розкриттю динаміки функціонування німецьких приголосних і голосних у підготовленому мовленні та є певним внеском у загальну фонологію та фонетику, фоностилістику, культуру мовлення.

Практичне значення роботи визначається можливістю використання її фактичного матеріалу й висновків під час викладання курсів із теоретичної фонетики німецької мови (розділи «Системи голосних і приголосних фонем», «Модифікація звуків у мовленнєвому потоці»), на заняттях із практичної фонетики німецької мови з метою удосконалення фонетичної компетенції студентів, під час написання дипломних і магістерських робіт з німецької філології. Основні положення й висновки дипломної роботи можуть бути враховані при укладанні орфоепічних словників, підручників, навчальних посібників із сучасної німецької мови.

Обсяг і структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаної літератури й додатків.

Апробація основних положень та результатів була викладена в публікаціях, що увійшли до збірників конференцій: студентської наукової Інтернет-конференції «Сучасні проблеми лінгвістики, літературознавства та методики викладання мови і літератури» (м. Вінниця, 21 грудня 2015 р.), Всеукраїнської науково-теоретичної конференції «Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі» (м. Вінниця, 14 квітня 2016 р.) і конференції

викладачів та студентів факультету іноземних мов «Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі» (м. Вінниця, 20 квітня 2016 р).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов [2-е изд.] // О.С. Ахманова. – М.: Советская Энциклопедия, 1969. – 608 с.
2. Бондаренко Е.С. Німецька орфоепія й орфофонія: постановка проблем та завдань дослідження [Електронний ресурс] Е.С. Бондаренко – Режим доступу: file:///C:/Users/hp/Desktop/pssrtd_2014_32_7.pdf
3. Бондаренко Е. С. Територіальна варіативність голосних і приголосних сучасної німецької мови (експериментально-фонетичне дослідження) : дис. ... канд. філол. наук : 10. 02. 04 / Бондаренко Ельвіра Сидорівна. – К., 2005. – 218 с.
4. Бондарко Л. В. Структура слога и характеристики фонем / Л. В. Бондарко // Вопросы языкознания. – 1967. – № 1. – С. 34 – 46.
5. Бухаров В.М. Варианты норм произношения современного немецкого литературного языка / В.М.Бухаров. – Н.Новгород, 1995. – 138 с.
6. Васильченко Е.Г. Влияние синергетической парадигмы на произносительную норму / Е.Г. Васильченко // Одеський лінгвістичний вісник – 2013. – № 2. – 10 – 21 с.
7. Вербицкая Л.А. Орфоэпия и вопросы культуры речи // Прикладное языкознание. – СПб., 1996. – 120 с.
8. Вербицкая Л. А. Русская орфоэпия (К проблеме экспериментально-фонетического исследования особенностей современной произносительной нормы) / Людмила Алексеевна Вербицкая. – Л. : Издательство Ленинградского университета, 1976. – 124 с.
9. Гак В. Г. Проблема соотношения между родственными языками в функциональном аспекте / В. Г. Гак // Типология сходств и различий близкородственных языков. – Кишинев, 1976. – 32– 40 с.
10. Гладішева А.О. Сценічна мова. Дикційна та орфоепічна нормативність : Навч. посіб. / А. О. Гладішева // Київ. нац. ун-т театру, кіно і

- телебачення ім. І.К.Карпенка – Карого. – 2-е вид. доповн. – К., 2007. – 266 с.
11. Дзахова В. Т. Контрастивный анализ гласных фонем осетинского и немецкого языков / В. Т. Дзахова // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. Серия: Языкознание. – 2009. – Вып. 108. – 87 – 93 с.
 12. Доманська О. А. Сценічна мова як арт-проект / О. А. Доманська // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2013. – № 2. – 59 – 62 с.
 13. Драбскова Д.М. Фонетическая эволюция немецкой речи: автореф. дис. канд. филол. наук. 11.09.07 / Драбскова Дарья Михайловна. – Симферополь, 2007. – 20 с.
 14. Зиндер Л. Р. Теоретический курс фонетики современного немецкого языка / Лев Рафаилович Зиндер. – М. : Академия, 2003. – 160 с.
 15. Зиндер Л. Р. Общая фонетика / Лев Рафаилович Зиндер. – М. : Высш. школа, 1979. – 312 с.
 16. Зиндер Л.Р. Историческая фонетика немецкого языка / Л.Р. Зиндер, Т.В. Строева. – Ленинград: Просвещение, 1965. – 192 с.
 17. Ицкович В. А. Очерки синтаксической нормы / Виктор Александрович Ицкович. – М. : Наука, 1982. – 199 с.
 18. Кодзасов С. В. Общая фонетика / С. В. Кодзасов, О. Ф. Кривнова. – М. : Рос. гос. гуманит. ун-т, 2001. – 592 с.
 19. Корягіна А. Ю. Вимовна норма. Варіативність як головна її ознака (на матеріалі німецької мови) / А.Ю. Корягіна // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер.: Філологія. Мовознавство. – 2012. –Т. 195, Вип. 183. – 45 – 49 с.
 20. Косериу Э. Синхрония, диахрония и история (проблема языкового изменения) / Эухенио Косериу. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – 204 с.

21. Лобанова І.В. Отражение фонетических характеристик языка и речи в немецком орфоэпическом словаре Т. Зибса : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.07 / Лобанова Ірина Володимирівна. – І., 2007. – 230 с.
22. Пави П. Словарь театра; пер. с фр. / П. Пави. – М.: Прогресс, 1991. – 504 с.
23. Петренко А.Д. Социофонетическая вариативность современного немецкого языка в Германии / А. Д Петренко. – К.: Рідна мова, 1998. – 254 с.
24. Петренко О.В. Норми німецької літературної вимови та етапи її кодифікації / Петренко Д.А. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://papers.univ.kiev.ua/1/inozemna_filologija/articles/petrenko-o-petrenko-d-the-norm-of-german-literary-enunciation-and-the-main-ph_14881.pdf
25. Петренко А.Д., Фонетические аспекты языковой вариативности / А.Д. Петренко, Д.А. Петренко – С.: Вестник, 2014 – 150 – 160 с.
26. Петрищева Е.Ф. К вопросу о критериях нормативности // Вопросы культуры речи. – М., 1967. – Вып. 8. – 13 – 16 с.
27. Попов В.С. Aussprachenorm Vorlesung № 2 [Електронний ресурс] / В.С. Попов – Режим доступу: http://tsput.ru/res/lang/german/jaz_z_2.htm
28. Проскуряков В. Культурологія єврейського театру України / Віктор Проскуряков, Богдан Гой. – Л.: Львівська політехніка, 2007. – 107 с.
29. Руденко О.В. Аналіз варіативності підготовленого та спонтанного мовлення у телебаченні / О.В. Руденко // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського. Лінгвістичні науки. – 2012. – №14. – 257 – 265 с.
30. Рудківський О. П. До проблеми визначення фонемної приналежності німецьких приголосних /x/, /ç/ і /h/ О.П. Рудківський // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. 2009. – Вип. 16. – 421 с.

31. Рудківський О. П. Модифікація німецьких ненапружених зімкнених фонем /b/, /d/, /g/ у спонтанному мовленні / О. П. Рудківський // Науковий вісник. Серія: Філологічні науки. – Луцьк, 2008. – Вип. 5. – 487– 491 с.
32. Рудківський О.П. Німецькі приголосні у спонтанному мовленні: структурний і функціональний аспекти(експериментально-фонетичне дослідження) : автореферат дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / О. П. Рудківський ; Київський нац. лінгвістичний ун-т. - Київ, 2009. - 23 с.
33. Рудківський О.П. Приголосні фонери сучасної німецької мови, їх диференційні ознаки та варіативність у спонтанному мовленні [Електронний ресурс] / О. П. Рудківський – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/Nvkyu/2009_18/16.pdf
34. Сольська Т.М. Модифікаційні процеси німецької орфоепічної норми в Німеччині, Австрії та Швейцарії : дис. Канд. філол. наук: 10.02.04 / Сольська Тетяна Миколаївна. – К., – 2014. – 232 с.
35. Стериополо Е. И. Подготовленная речь как объект фонетического исследования / Е. И. Стериополо // Функциональные стили звучащей речи : труды междунар. конф., 5 – 7 сент. 2005 г. : тезисы докл. – М. : МГУ им. М. В. Ломоносова, 2005. – 120 – 123 с.
36. Стериополо Е. И. Редукция ключевых гласных немецкого языка (экспериментально-фонетическое исследование) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / Е. И. Стериополо. – К., 1979. – 20 с.
37. Стериополо Е. И. Региональное варьирование немецкой орфоэпической нормы / Е. И. Стериополо, Э. С. Бондаренко // Фонетические чтения в честь 100-летия со дня рождения Л. Р. Зиндера. – СПб., 2004. – 246 – 251 с.
38. Стериополо Е. И. Система гласных и ее реализация в речи (экспериментально-фонетическое исследование на материале немецкого

- языка): дис. ... доктора филол. наук : 10.02.19 / Стериополо Елена Ивановна. – СПб., 1995. – 422 с.
- 39.Стериополо Е. И. Система языка, орфоэпия, орфофония / Елена Ивановна Стериополо // Научный вестник кафедры ЮНЕСКО КДЛУ. Серия : Филология. Педагогика. Психология. – 2000. – Вып. 1. – 21– 41 с.
- 40.Стериополо О. І. Теоретичні засади фонетики німецької мови : підруч. [для студ. та викл. вищ. навч. закл.] / Олена Іванівна Стериополо. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 320 с.
- 41.Стериополо Е. И. Фонетическое слово как единица описания звучащего текста / Е. И. Стериополо // Загальна та експериментальна фонетика. Збірник наукових праць. – К., 2001. – 231– 234 с.
- 42.Стериополо Е. И. Фонетико-фонологическая эволюция системы гласных немецкого языка / Е. И. Стериополо // Проблемы и методы экспериментально-фонетических исследований. К 70-летию профессора кафедры фонетики и методики преподавания иностранных языков Л. В. Бондарко. – СПб., 2002. – 87 – 93 с.
- 43.Фант Г. Акустическая теория речеобразования / Гуннар Фант; [пер. с англ. Л. А. Варшавского и В. И. Медведева]. – М. : Наука, 1964. – 284 с. Федькович П.А. Нормализация немецкого литературного произношения [Электронный ресурс] / П.А. Федькович – Режим доступа: <http://studopedia.org/2-63793.html>
44. Филичева Н.И. Немецкий литературный язык / Надежда Викторовна. – М. : Высш. школа, 1992. – 177 с.
- 45.Халевина С.Н. динамика немецкой произносительной нормы в историческом аспекте автореферат дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / С.Н. Халевина. – Москва, 2014 – 25 с.
- 46.Хоменко Т. А. Становлення та принципи кодифікації орфоепічної норми німецької мови / Т. А. Хоменко // Наукові записки КДПУ. Серія:

- Філологічні науки /мовознавство/ : зб. наук. праць / ред. Г. Д. Ключек [та ін.]. – Кіровоград : КДПУ, 2011. – Вип. 96(2). – 272 – 276 с.
- 47..Хомяков В.А Проблемы вариативности в германских языках // Вопросы и проблемы в германских языках — М., 1988. – 50 – 60 с.
48. Altmann H. Phonetik, Phonologie und Graphemik fürs Examen / H. Altmann, U. Ziegenhain. — Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 2007. – 195 S.
- 49.Hakkarainen H. J. Phonetik des Deutschen / Heikki J. Hakkarainen. – München : Fink, 1995. – 197 S.
- 50.Hall T. A. Phonologie: eine Einführung / T. Alan Hall. – Berlin; New York : Walter de Gruyter, 2000. – 360 S.
- 51.Krech M. Deutsches Aussprachewörterbuch / M. Krech// B.: 2009. – 1076 S.
- 52.Kurka, E. Die deutsche Aussprachenorm im 19. Jh.: Entwicklungstendenzen und Probleme ihrer Kodifizierung vor 1898. – Linguistische Studien. – Reihe A: Arbeitsberichte. – H.66/II. - Berlin. – 1980.
53. Nickl M. Etappen der Aussprachenormierung des deutschen. Übersicht / M. Nickl Zürich 2013 – 5 S.
- 54.Noack Ch. Phonologie / Christina Noack; hrsg. v. J. Meibauer, M. Steinbach. — Heidelberg : Universitätsverlag Winter, 2010. – 100 S.
- 55.Schindler F. Beiträge zur deutschen Hochlautung. – Hamburg, 1974
- 56.Siebs T. Deutsche Bühnenaussprache Hochsprache / T. Siebs. – Köln: Albert Ahn, 1927 – 264 S.